

Observatorio Local e da Colaboración Público-Privada

Observatorio Local e da Colaboración Público-Privada é unha publicación especialmente dirixida ao mundo local e ás actividades de colaboración público-privada de todo tipo de **Observatorio de las Ideas S.L.**

OBSERVATORIO LOCAL

COORDINACIÓN

Elena Costas, doutora en Economía e fundadora de KSNET

EQUIPO DE INVESTIGACIÓN:

**Josep Antoni Báguena - Jordi Baltà - Lluís Camprubí - Joan Frigols - Eduard Güell
Benjamín Augusto López - Lluís Medir - Luis Martín - Pol Morillas**

OBSERVATORIO DA COLABORACIÓN PÚBLICO-PRIVADA

COORDINACIÓN

Montserrat Ballarín, doutora en Dereito Financeiro e Tributario, e **Lluís Torrens**, economista

EQUIPO DE INVESTIGACIÓN:

**Isabel Bassas - Miguel Ángel Bernal - José Antonio Donaire - María Antonieta Fernández
Julio González García - Mónica Iruela - Francesc José María Sánchez - Eugenia López
Ana Medina Ester - Marco Víctor Meseguer - Ester Oliveras - Miquel de Paladella
Montserrat Pareja-Eastaway - Héctor Santcovsky - Daniel Santiago - Marcos Ángel Tarrío**

EDITA

Observatorio de las Ideas S.L.

PRESIDENTE

Daniel Fernández

COORDINACIÓN DO CONSELLO EDITORIAL

Àngels Ingla

CIF B65855868

Diputación 262 2ª 08007

Barcelona Tel. 93 494 97 20

www.observatoriodli.com

ISSN - edición en papel: 2938-6411

ISSN - edición dixital: 2938-642X

D. Legal : B.3418-2024

| OBSERVATORIO LOCAL |

PEQUEÑOS MUNICIPIOS E MICROMUNICIPIOS: CARA A UN ESTATUTO BÁSICO DIFERENCIADO

Recensión de Elena Costas sobre «Un posible réxime especial para os pequenos municipios: xustificación, natureza, contido e articulación».

A IMPORTANCIA DOS EFECTOS INDIRECTOS NA AVALIACIÓN DE PROGRAMAS DE SUBSIDIOS CENTRADOS NUN LUGAR

Recensión de Stephan Maurer sobre «Spillover. Do Renewable Energy Investments Create Local Jobs?».

REXENERACIÓN URBANA E BENESTAR SOCIAL: PLA DE BARRIS 2016-2020

Recensión de Mireia Álvarez sobre «Short-Term Health Effects of an Urban Regeneration Programme in Deprived Neighbourhoods of Barcelona».

CUANTIFICACIÓN DO IMPACTO ECONÓMICO E O POTENCIAL DE CRECIMENTO SUSTENTABLE DAS *SMART CITIES*

Recensión de Juan Jung sobre «Getting Smart or Going Green? Quantifying the Smart City Industry's Economic Impact and Potential for Sustainable Growth».

| OBSERVATORIO DA COLABORACIÓN PÚBLICO-PRIVADA |

INVESTIMENTO EN ENERXÍA DESCENTRALIZADA

Recensión de Isabel Bassas sobre «Decentralized Energy Investment: Leveraging Public-Private Partnerships and Digital Financial Instruments to Overcome Grid Instability in the U. S.».

CARA A UNHA VIDA COLABORATIVA

Recensión de Montserrat Pareja sobre «Together. Towards Collaborative Living».

O PODER DA CPP NA CREACIÓN DE MARCAS TERRITORIAIS

Recensión de Daniel Santiago sobre «Business Improvement Districts and Their Impact on Territorial Brands: A case Study Snalysis».

A CONFIGURACIÓN DA COLABORACIÓN PÚBLICO-PRIVADA EN ITALIA

Recensión de M.ª Eugenia López sobre «Il partenariato pubblico-privato: Le concessioni e la finanza di progetto».

ABRIMOS UN PERÍODO NOVO. AMPLIAMOS AS IDEAS

Quen seguisen con asiduidade o Observatorio Local ao longo dos xa máis de dez anos desde que empezamos a andaina, poderán apreciar que, de cando en cando, a publicación lles dedicaba algún artigo aos temas relacionados coa colaboración público-privada, pois este é un eido da xestión local, e da xestión pública en xeral, que sempre nos pareceu moi interesante.

Pois ben: quixemos dar un paso máis definitivo nesa dirección e, deste xeito, a partir deste número abrimos un período novo no que a publicación amplía o seu foco de atención para recoller, en todos os números, artigos relativos a experiencias, boas prácticas ou reflexións a respecto da colaboración público-privada.

Cremos que explicar as posibilidades do modelo (dos modelos, quizais sería máis apropiado dicir), facer pedagogía sobre el sen ocultar algún dos defectos e riscos que poida ter, pode ser unha contribución significativa para que máis administracións locais acepten —unhas, e incrementen outras— as experiencias de colaboración público-privada que, ao noso xuízo, cada vez van ser máis necesarias; non só por razóns económicas, senón tamén por eficacia na prestación de determinados servizos públicos no noso país.

E, como mostra do noso compromiso nesta ampliación da liña editorial, decidimos rebautizar a publicación e denomíname **Observatorio Local e da Colaboración Público-Privada**.

Polo tanto, aos equipos, coordinados actualmente por Elena Costas, que con tanto empeño e rigor se esforzan por levar á publicación as sínteses das mellores ideas aparecidas sobre o mundo local en xeral, engádense desde agora aqueles expertos que coordinarán Montserrat Ballarín e Lluís Torrens para identificar, seleccionar e sintetizar as mellores ideas sobre colaboración público-privada de interese para o mundo local que poidan encontrar para beneficio de quen nos len.

Así, neste número, case diríamos «global», conseguimos abranguer non todos, pero si unha gran maioría dos temas que deberían ser de interese das administracións e da sociedade: posibles efectos dos programas de subsidios, novos réximes para pequenos municipios, *smart cities* e vivendas colaborativas, desenvolvemento urbano, transición enerxética, benestar social...

Agardamos que esta nova iniciativa que hoxe poñemos en marcha contribúa a reforzar o que foi o noso propósito desde que iniciamos a publicación, que non é outro que proporcionar ideas que poidan axudar a quen ten a responsabilidade de xestionar os concellos, porque estes son, en definitiva, a administración máis próxima ás persoas e, a miúdo, a máis esquecida polos outros poderes públicos.

O equipo editorial

Observatorio Local

PEQUEÑOS MUNICIPIOS E MICROMUNICIPIOS: CARA A UN ESTATUTO BÁSICO DIFERENCIADO

- **Publicación:** «Un posible régimen especial para los pequeños municipios: justificación, naturaleza, contenido y articulación», *Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica*, 19, 2023, 59-81. Disponible en: <https://revistasonline.inap.es/index.php/REALA/article/view/11203/12486>
- **Autor:** Marcos Almeida Cerredá, profesor titular de Dereito Administrativo na Universidade de Santiago de Compostela.
- **Síntese:** Elena Costas Pérez, economista e socia de KSNET.

SÍNTESE DA IDEA

Este artigo expón a necesidade dun réxime xurídico especial para os pequenos municipios en España que sofren unha clara desvantaxe ao rexerse polo mesmo marco normativo ca cidades moito máis grandes. Con escasos recursos financeiros e humanos, os concellos destas localidades dificilmente son capaces de cumprir todas as esixencias, o que compromete a súa sustentabilidade e capacidade democrática. O autor propón un estatuto básico que defina categorías de pequeno municipio e micromunicipio, simplifique procedementos e permita fórmulas flexibles, pois a igualdade real entre municipios require recoñecer as súas diferenzas e dotalos dun marco adaptado que garanta autonomía, viabilidade e democracia local.

No debate sobre a administración local en España existe un consenso crecente: os pequenos municipios, que representan unha parte fundamental da estrutura territorial e do tecido social do país, afrontan unha serie de dificultades estruturais que poñen en risco a súa viabilidade. Trátase de localidades con poucos recursos humanos e financeiros, e que con todo se ven obrigadas a aplicar o mesmo réxime xurídico ca grandes cidades con orzamentos, persoal e capacidades dificilmente comparables. Esta uniformidade normativa xera problemas de xestión, limita a autonomía real dos concellos e contribúe a unha certa sensación de impotencia institucional. Neste contexto, Almeida Cerredá expón de forma detallada a necesidade de deseñar un réxime especial para os pequenos municipios.

O traballo parte da idea de que o marco normativo actual se basea nunha lóxica de homoxeneidade que ignora as grandes diferenzas de poboación, orzamento e capacidade de xestión entre municipios. Na práctica, isto significa que se lles esixe a concellos de menos de 1.000 habitantes o mesmo nivel de organización institucional, de control financeiro ou de prestación de servizos que a grandes capitais provinciais ou autonómicas. O resultado é un modelo que non só pon en dúbida a equidade, senón tamén a eficiencia do sistema, porque somete os pequenos municipios a cargas burocráticas que moitas veces non poden cumprir e que acaban debilitando a súa capacidade de acción e a súa lexitimidade ante a cidadanía.

Nesta liña, Almeida Cerredá propón a creación dun «Estatuto básico» para os pequenos municipios. Este réxime especial tería como obxectivo recoñecer xuridicamente a súa singularidade e dotalos dun marco máis adecuado ás súas necesidades e capacidades. Para iso, o autor establece unha definición operativa de «pequeno municipio», fixada en menos de 5.000 habitantes e un orzamento anual inferior a 3 millóns de euros, e introduce ademais a categoría de «micromunicipio» para aqueles con menos de 1.000 habitantes e orzamentos inferiores a 600 000 euros. Estas catego-

rías permitirían diferenciar e graduar as medidas, de modo que as esixencias se adapten á realidade concreta de cada tipo de localidade.

A metodoloxía do artigo non consiste nunha análise empírica cuantitativa, senón nun traballo de fundamentación xurídica con revisión de normativa e principios de dereito público. O autor combina o exame da lexislación vixente cunha análise de principios de Dereito Público e de experiencias comparadas para xustificar por que resulta necesario un réxime especial e como podería artellarse. Trátase, polo tanto, dun exercicio xurídico aplicado a un problema moi concreto: a inadecuación do réxime local común ás pequenas entidades municipais. E, sobre iso, o autor desprega un conxunto de propostas que van desde cambios na organización interna dos concellos até reformas no financiamento local.

Entre as principais medidas destaca, en primeiro lugar, a simplificación administrativa. Os pequenos municipios deberían estar exentos de certas cargas de procedemento, orzamentarias e contractuais que hoxe en día resultan imposibles de asumir por só un ou dous funcionarios. Tamén propón revisar a organización institucional mínima, reforzando o papel do alcalde –incluso coa posibilidade da súa elección directa– e reducindo a complexidade dos órganos colexiados. En canto á prestación de servizos, o estatuto podería contemplar dispensas de obrigacións que resultan desproporcionadas para un municipio con recursos moi limitados, favorecendo no seu lugar fórmulas de cooperación intermunicipal como mancomunidades ou consorcios.

Outra dimensión central é o financiamento. O autor subliña que, sen un sistema de recursos axeitado, calquera reforma institucional quedaría en papel mollado. Por iso, propón a creación de fondos específicos de nivelación destinados a pequenos municipios, que tomen en conta factores como a dispersión xeográfica, a densidade de poboación, a renda *per capita* ou os custos derivados da orografía. Este financiamento diferenciado permitiría garantir un mínimo de servizos e reforzar a autonomía local, e evitaría que os municipios pequenos se convertan en meras administracións testemuñais.

Ademais, o estatuto debería promover a participación cidadá e a democracia local en formatos innovadores e máis próximos, aproveitando a escala reducida destas comunidades. Segundo a análise, o futuro dos pequenos municipios non depende unicamente da súa sustentabilidade financeira, senón tamén da súa capacidade para manter un vínculo democrático real coa cidadanía, nun momento no que o despoboamento e a desafección ameazan a continuidade de moitas localidades.

Este estudo ofrece un diagnóstico claro de por que o marco actual resulta inadecuado e cales son as consecuencias prácticas desa inadecuación: exceso de burocracia, escasa capacidade de xestión e risco de perda de lexitimidade. En segundo lugar, proporciona un repertorio de solucións que, aínda que requiren unha reforma lexislativa de alcance estatal e autonómico, poden servir como folla de ruta reivindicativa desde os municipios. Neste sentido, o texto conéctase con debates actuais sobre despoboamento, cohesión territorial e calidade da democracia, e sitúa os pequenos concellos no centro da axenda pública.

En definitiva, o traballo de Almeida Cerredá ofrece un deseño normativo alternativo e viable, baseado na idea de que a igualdade real entre municipios non pasa por impoñerlles as mesmas regras, senón por recoñecer as súas diferenzas e dotalos de marcos adaptados. A proposta dun «Estatuto básico» para pequenos municipios constitúe, así, unha contribución relevante á reflexión sobre o futuro da administración local en España e un punto de partida útil para quen, desde o goberno municipal, buscan mellorar a vida da cidadanía con recursos limitados pero cun compromiso firme coa comunidade.

A IMPORTANCIA DOS EFECTOS INDIRECTOS NA AVALIACIÓN DE PROGRAMAS DE SUBSIDIOS CENTRADOS NUN LUGAR

- **Publicación:** «Spillover. Do Renewable Energy Investments Create Local Jobs?», *Journal of Public Economics*, 239, 2024.
- **Autores:** **Natalia Fabra**, catedrática de Economía no CEMFI, e **Eduardo Gutiérrez**, **Aitor Lacuesta** e **Roberto Ramos**, os tres investigadores no Banco de España.
- **Síntese:** **Stephan Maurer**, profesor lector en Economía na Universidade de Edimburgo e na Barcelona School of Management

SÍNTESE DA IDEA

Este estudo analiza se os municipios españois se benefician da enerxía renovable local. Os autores atopan que por cada megawatt (MW) de capacidade instalada de plantas solares nun municipio, as empresas locais xeran 0,55 empregos ao ano. No caso das plantas eólicas, o emprego vese menos afectado: ascende un 0,16 ao ano por MW instalado. Non obstante, para ambos os tipos de enerxía, estes efectos sobre o emprego só se materializan durante a fase de construción da planta, e ademais concéntranse nos sectores directamente implicados na construción e instalación das plantas. Os autores tamén atopan que o investimento en enerxía renovable conduce a aumentos modestos nos ingresos municipais e nos ingresos medios per capita dos residentes.

No 2023, as fontes de enerxía renovable cubriron ao redor da metade da demanda de enerxía de España. Isto é o resultado dun notable crecemento: entre o 2006 e 2023, España instalou máis de 20.000 MW de capacidade eólica e aproximadamente 25.000 MW de solar fotovoltaica. Non obstante, a pesar diso, as plantas de enerxía renovable, coma os parques eólicos ou solares, non sempre gozan de popularidade entre os residentes. Mentres que os seus beneficios se reparten por todo o país (ou o planeta), os seus custos adoitan ser moi localizados (por exemplo, en forma dunha posible menor biodiversidade, maior demanda de solo ou descenso dos prezos das vivendas xunto aos aeroxeradores). Non obstante, a construción e o mantemento das plantas de enerxía renovable tamén requiren man de obra, e, como tal, poderían achegar un impulso ás economías locais. Nun estudo publicado recentemente, Natalia Fabra, Eduardo Gutiérrez, Aitor Lacuesta e Roberto Ramos cuantifican a magnitude dese impulso para os municipios españois.

Os autores apóianse en diversas fontes de datos que inclúen rexistros administrativos de plantas renovables, rexistros da Seguridade Social, datos de desemprego a nivel municipal, datos sobre ingresos e gastos municipais do Ministerio de Facenda e Función Pública e datos de renda do INE. Aínda que estes datos abarcan máis de 3.900 municipios españois desde principios da década do 2000 até o 2023, a análise céntrase nos efectos da capacidade solar e eólica instalada entre o 2017 e 2021. Esta «segunda vaga» de investimento en enerxía renovable en España caracterízase por plantas de maior tamaño concentradas en menos municipios.

O rexistro administrativo de plantas de enerxía renovable recolle unha «data de posta en marcha» a partir da cal a planta pode producir electricidade. Non obstante, esta é só a etapa final dun proceso prolongado que inclúe a planificación da planta, a fabricación dos compoñentes (por exemplo, aeroxeradores ou paneis solares), a construción e instalación e, unha vez a planta está

operativa, o mantemento periódico. Os autores advirten de que non todas as fases deste proceso son relevantes para as economías locais dos municipios. A planificación e a fabricación adoitan realizarse lonxe do emprazamento, e o mantemento, a miúdo, lévase a cabo mediante unha combinación de monitorización remota e visitas *in situ*. Por iso é probable que o impulso ás economías locais se produza durante a fase de construción da planta, e non tras a súa finalización.

Para estimar os efectos causais dos proxectos de enerxía renovable, os autores analizan como evoluciona o emprego nun municipio antes e despois da instalación de nova capacidade de enerxía renovable e comparan esta evolución coa doutros municipios onde non se instalou nova capacidade no mesmo período. Con isto, e en liña co proceso de construción descrito, atopan que tanto os proxectos solares coma os eólicos aumentan o número de empregos locais durante os 18 meses anteriores á posta en marcha da planta, é dicir, durante a fase de construción. En particular, ao longo do ano anterior, un megawatt adicional de capacidade solar instalada xera 0,55 empregos no municipio afectado (un emprego por ano adicional equivale a unha persoa adicional empregada durante un ano). Curiosamente, para a capacidade eólica o efecto é menor e ascende só a 0,16 empregos por ano. A saber: unha planta solar media ten unha capacidade instalada duns 15 MW, e polo tanto crea aproximadamente dez empregos por ano adicionais no municipio; a eólica media é algo maior, con case 28 MW, pero, non obstante, crea só uns cinco empregos por ano adicionais.

Unha posible explicación é que a enerxía solar e a eólica difiren significativamente nas súas necesidades locais de man de obra: a instalación de plantas solares require relativamente máis traballadores da construción e técnicos que a instalación de proxectos eólicos. Estes traballadores adóitanse contratar localmente, o que conduce a maiores efectos sobre o emprego no caso das plantas solares. As plantas eólicas, pola súa parte, adoitan depender máis de contratistas de outras zonas, de aí que xeren efectos de emprego máis reducidos.

O aumento do emprego derivado dos proxectos de enerxía renovable concéntrase durante a fase de construción e desaparece unha vez construída a planta. En consonancia con iso, os autores atopan que a maior parte do emprego adicional se produce nas ramas de actividade vinculadas á construción. Parece haber poucos, se é que os hai, efectos de arrastre cara a outros sectores, e os autores tamén achan escasa evidencia de que se beneficien municipios próximos.

Non obstante, ademais do emprego, as plantas solares tamén poden achegar beneficios fiscais aos municipios, por exemplo, en forma de impostos locais sobre a construción e a propiedade.

Os residentes poderían beneficiarse adicionalmente de pagamentos por arrendamentos de terreos. Así, con isto, os autores atopan evidencia de ambos: tanto un ano antes coma un ano despois das datas de posta en marcha das plantas os municipios rexistran maiores ingresos públicos.

Curiosamente, neste aspecto, os parques eólicos parecen máis beneficiosos ca as plantas solares. O mesmo ocorre coa renda *per capita*: mentres que a planta solar de tamaño medio incrementa a renda *per capita* nuns 42 euros no ano de posta en marcha, de media a planta eólica produce 278 euros.

En conxunto, os efectos sobre o emprego, as finanzas públicas e a renda do investimento en enerxía renovable son positivos, pero modestos. Expresados en relación co custo, un millón de euros de investimento adicional en enerxía solar crea ao redor de 0,67 empregos por ano nun municipio. Os beneficios de emprego tamén están fortemente concentrados no período de construción. Con todo, é importante ter en conta que os devanditos beneficios locais do investimento en renovables existen: as plantas solares e eólicas poden proporcionar un aumento temporal do emprego, dos ingresos públicos e das rendas *per capita*. Estes beneficios locais, xunto cos máis xerais para o país e o planeta, poden facer máis aceptable o investimento en enerxía renovable para os municipios.

REXENERACIÓN URBANA E BENESTAR SOCIAL: PLA DE BARRIS 2016-2020

- **Publicación:** «Short-Term Health Effects of an Urban Regeneration Programme in Deprived Neighbourhoods of Barcelona», PLOS ONE 19(4), e0300470, 2024. Disponible en: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0300470>
- **Autores:** **Xavier Bartoll-Roca**, investigador na Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB) e no Institut d'Investigació Biomèdica Sant Pau (IIB Sant Pau); **María José López, Catherine Pérez, Lucía Artazcoz e Carme Borrell** son investigadoras responsables de avaliación na Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB), responsables no CIBER de Epidemioloxía e Saúde Pública (CIBERESP) e profesoras na Universitat Pompeu Fabra (UPF).
- **Síntese:** **Mireia Álvarez Soler**, graduada en Economía e máster en Políticas Públicas e Sociais pola Universitat Pompeu Fabra, traballa como investigadora júnior en KSNET.

SÍNTESE DA IDEA

Este artigo analiza os efectos do Pla de Barris 2016-2020, un programa de rexeneración urbana deseñado para reducir desigualdades sociais e territoriais en Barcelona. A idea clave do estudo é que intervencións urbanas integrais –que actúan simultaneamente en vivenda, educación, saúde, emprego e espazo público– poden mellorar o benestar da poboación residente ao incidir nos diferentes determinantes sociais da saúde. Os resultados mostran un impacto positivo na saúde mental, a percepción de saúde e a actividade física das mulleres nos barrios con maior investimento, mentres que nos homes os efectos foron menos consistentes.

Os programas de rexeneración urbana teñen o potencial de mellorar o estado de saúde da «poboación residente». Baixo esta premisa, os autores achegan evidencia sobre a efectividade deste tipo de política pública no territorio español. Aínda que a tradición dos programas de rexeneración urbana en Europa ten unha traxectoria que se inicia na década do 1990, o estudo destaca por analizar un programa pioneiro no territorio catalán en canto ao seu carácter múltiple, por ser intersectorialmente comprensivo e participativo: o Pla de Barris.

O Pla de Barris é unha política pública de rexeneración urbana que puxo en marcha o Concello de Barcelona no 2016, co propósito de reducir as desigualdades sociais e territoriais entre distintos barrios da cidade. Así, concibiuse como un programa de investimento extraordinario, de catro anos de duración, que combinaba a mellora do espazo urbano con intervencións en educación, saúde, vivenda, emprego e tecido comunitario. Cada un destes diferentes compoñentes de acción tivo o seu propio orzamento, o cal sumou unha dotación orzamentaria total de 150 millóns de euros, coa idea de concentrar recursos en áreas onde outro tipo de políticas públicas resultaban insuficientes.

Con este orzamento, implementáronse un total de 713 actuacións en 10 territorios, os cales agrupaban 16 barrios con altos niveis de vulnerabilidade (seleccionados a partir de indicadores obxectivos de desigualdade e dun proceso de diagnóstico participado cos distritos e axentes locais). Despois, en cada territorio elaborouse un diagnóstico inicial a través dun proceso participativo no que interviñeron veciños, entidades sociais, servizos municipais e representantes políticos.

A partir deste traballo inicial, definíronse os obxectivos e actuacións prioritarias, que se estruturaron en catro grandes ámbitos de prioridade: dereitos sociais, educación, actividade económica e

territorio. Dentro de cada eixe identificáronse liñas de acción concretas: por exemplo, no ámbito educativo, incluíronse programas de reforzo escolar, de prevención do abandono prematuro e de mellora das traxectorias formativas; en dereitos sociais, impulsáronse iniciativas de promoción da saúde comunitaria, atención psicolóxica e redución de desigualdades en saúde; en actividade económica, proxectos de inserción laboral e apoio ao comercio de proximidade; e no ámbito territorial, rehabilitación de vivendas, mellora de equipamentos e reurbanización de rúas e prazas para garantir accesibilidade e habitabilidade. Neste sentido, cabe destacar que unicamente 64 das 713 actuacións se orientaron de maneira estrita ao ámbito sanitario. Esta diferenza permítelles aos autores expoñer a hipótese de que as intervencións sobre os determinantes sociais da saúde teñen un alcance máis amplo, xerando beneficios que repercuten no benestar do conxunto da poboación e que transcenden as accións vinculadas exclusivamente ao sector sanitario.

Así, co propósito de avaliar os efectos do programa de rexeneración urbana Pla de Barris 2016-2020 na cidade de Barcelona, os autores realizan unha análise de deseño case experimental de tipo *pre-post* con grupo de comparación, baseado en enquisas transversais realizadas no 2016 (antes da intervención) e no 2021 (tras a súa implementación). O estudo utiliza como fonte principal de información a Enquisa de Saúde de Barcelona, unha enquisa oficial de carácter quinquenal realizada pola Agència de Salut Pública de Barcelona e o Concello, que recolle información representativa da poboación adulta maior de catorce anos sobre o seu estado de saúde e determinantes sociais. Para a análise usáronse os datos do 2016 (ano de inicio do proxecto) e do 2021 (ano posterior á finalización da primeira edición), cun deseño de mostra estratificado que garantiu a representatividade por sexo, idade e barrio, e que incluíu un total de 2.321 entrevistas nos 33 barrios analizados (16 de intervención e 17 de comparación). Aplicáronse factores de ponderación de mostra para asegurar a representatividade e, adicionalmente, técnicas de reponderación mediante puntuación de propensión para corrixir posibles rumbos entre grupos de intervención e comparación.

En canto ás variables de resultado, o estudo centrouse nun conxunto de indicadores de saúde e de condutas relacionadas coa saúde que, segundo a literatura previa, poden verse influenciados por programas de rexeneración urbana. Estes incluíron: (1) saúde mental, medida co cuestionario GHQ-12 e dicotomizada entre boa e mala saúde; (2) uso de psicofármacos, definido como consumo de polo menos un antidepresivo, tranquilizante ou hipnótico nos dous días previos; (3) consumo abusivo de alcol, avaliado a partir da cantidade, frecuencia e tipo de bebida, coa categorización de bebedores de risco fronte a consumo moderado ou nulo; (4) saúde autopercibida, a partir de cinco categorías reducidas a boa fronte a regular/mala; (5) práctica de actividade física no tempo de lecer, medida co cuestionario IPAQ e clasificada en actividade moderada-intensa fronte a baixa, e (6) obesidade, calculada a partir de peso e talla autorreportados e categorizada segundo os puntos de corte da OMS.

Nun último paso, para estimar a probabilidade de pertenza a cada grupo de análise, deseñouse un procedemento que permitiu garantir a comparabilidade entre os barrios intervídos e os de control (concretamente, un *propensity score* que incluíu como covariables: sexo, grupo de idade, clase social ocupacional, situación laboral, país de orixe e tempo de residencia no barrio). Esta análise reforzou a validez das estimacións sobre os efectos do Pla de Barris na saúde da poboación.

Con esta información, a estratexia comparativa estruturouse en tres grupos de análise: barrios con intervención de intensidade alta, barrios con intervención moderada e barrios sen intervención, o que permitiu estimar diferenzas relativas nos resultados atribuíbles ao programa. Así mesmo, para mitigar o rumbo de selección inherente –que se refire ás diferenzas sistemáticas preexistentes entre os barrios intervídos e os de comparación, que poderían influír nos resultados independentemente da intervención– a este tipo de avaliacións non experimentais, se aplicou

unha ponderación inversa mediante puntuación de propensión, unha técnica que axusta a probabilidade de pertenza a cada grupo de tratamento en función de covariables observadas, favorecendo así a comparabilidade entre poboacións de referencia.

Deste modo, o efecto do programa estimouse mediante un enfoque de diferenzas en diferenzas, que combina a comparación temporal (pre e post intervención) coa espacial (barrios tratados e non tratados), permitindo aproximar un contrafactual plausible. Nun último paso utilizáronse modelos lineais de probabilidade con erros estándar robustos axustados por conglomerados a nivel de barrio, o que lles outorgou maior precisión ás estimacións e intervalos de confianza dos efectos medidos en termos porcentuais.

A partir desta metodoloxía, a análise dos efectos do Pla de Barris en Barcelona mostra que as intervencións de rexeneración urbana poden xerar melloras tanxibles na saúde, aínda que non de maneira homoxénea en toda a poboación.

Nos barrios con actuacións de maior intensidade, as mulleres experimentaron reducións significativas tanto na mala saúde autopercibida coma nos problemas de saúde mental, ademais de percibir un incremento na práctica de actividade física. En cambio, os efectos nos homes foron limitados e pouco consistentes, destacando unicamente un incremento no uso de psicofármacos asociado máis á evolución do grupo de comparación que ao propio programa.

Neste sentido, os autores atribúenlles estas diferenzas de xénero a diversos factores: a maior participación das mulleres nas actividades comunitarias do plan, unhas condicións de saúde previas máis deterioradas, e, especialmente, a súa maior permanencia no barrio en comparación cos homes. Este feito explícase porque as mulleres en contextos vulnerables adoitan estar menos incorporadas ao mercado laboral formal, e cando traballan fano a miúdo a tempo parcial ou en empregos próximos ao domicilio, co fin de compatibilizar a vida laboral e familiar.

Como resultado, pasan máis tempo no ámbito residencial, utilizan con maior frecuencia os equipamentos locais e participan de forma máis activa nas dinámicas comunitarias, o que aumenta a súa exposición e sensibilidade aos efectos do programa. Así, os resultados reforzan a hipótese de que os programas integrais de rexeneración urbana poden mellorar o benestar en contextos de vulnerabilidade, aínda que os seus efectos son selectivos e se concentran en determinados grupos sociais. O estudo conclúe que para lograr un impacto máis amplo e equitativo é necesario reforzar a continuidade temporal destas políticas, focalizar os recursos nos territorios con maiores desigualdades, integrar a perspectiva de xénero no deseño das intervencións para atender as diferenzas en canto ao vínculo co contorno residencial, e acompañar a súa implementación de avaliacións de longo prazo que permitan valorar a sustentabilidade dos efectos observados.

CUANTIFICACIÓN DO IMPACTO ECONÓMICO E O POTENCIAL DE CRECEMENTO SUSTENTABLE DAS SMART CITIES

- **Publicación:** «Getting Smart or Going Green? Quantifying the Smart City Industry's Economic Impact and Potential for Sustainable Growth», *Cities*, 144, 104612. Disponível en: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264275123004249>
- **Autores:** **Petros Dimas** é investigador asociado e investigador posdoutoral no Laboratorio de Economía Industrial e Enerxética (LIEE) da Universidade Técnica Nacional de Atenas (NTUA); **Dimitrios Stamopoulos** e **Georgios Siokas**, investigadores posdoutorais no mesmo laboratorio; **Evangelos Siokas**, investigador na Escola de Negocios da Universidade do Peloponeso.
- **Síntese:** **Juan Jung**, doutor en Economía pola Universitat de Barcelona e profesor na Universidad Pontificia de Comillas.

SÍNTESE DA IDEA

Este artigo estima o impacto económico e ambiental das iniciativas das smart cities en Grecia, co obxectivo de explorar o seu papel no impulso do crecemento sustentable da economía. Os autores estiman o seu impacto en diversos indicadores económicos (PIB, emprego, formación de capital) e un indicador ambiental, as emisións de gases de efecto invernadoiro. Os resultados destacan o potencial de crecemento destas iniciativas, pero alertan de que tales beneficios comportan un alto custo en emisións que debe abordarse adecuadamente.

O concepto de *smart city* ou cidade intelixente popularizouse nas dúas últimas décadas, tanto a nivel académico coma na política local e urbana. En parte motivado pola crecente importancia das cidades e os procesos de urbanización, en parte tamén pola crecente relevancia das tecnoloxías da información e comunicación (TIC) na nosa vida cotiá, a idea dunha *smart city* refírese á converxencia de varias características tecnolóxicas clave (coma a internet das cousas, ou IoT), relacionadas coa infraestrutura cidadá para contribuír á eficiencia e ao bo funcionamento do ecosistema urbano. A partir da incorporación masiva das TIC, a IoT, sensores intelixentes, plataformas dixitais e servizos avanzados de xestión urbana, pódese transformar a vida cidadá, xerando valor económico e reducindo potencialmente certos impactos negativos asociados á densificación e a expansión urbana. Non obstante, falta evidencia empírica sobre o impacto destes desenvolvementos no económico e medioambiental, a efectos de cuantificalos, avaliar os retornos sociais de tales investimentos e, en particular, sobre a aliñación coas axendas verdes ou de desenvolvemento sustentable. Tal como advirten os autores, a literatura académica non profundou o suficiente sobre os efectos ambientais das *smart cities*, particularmente tendo en conta que tales iniciativas poden implicar unha intensificación das emisións de gases de efecto invernadoiro, así como unha maior xeración de residuos e consumo de recursos, se non se acompañan de políticas de sustentabilidade.

A análise empírica céntrase no caso grego, a partir dunha metodoloxía baseada en definir un sector de actividade amplo que denominan «Industria das *Smart Cities*», para logo cuantificar o impacto económico e ambiental. Desta forma, conceptualizan as *smart cities* como unha industria propia que transcende o sector TIC e integra actividades de manufactura avanzada, servizos intensivos en coñecemento, construción sustentable, xestión de residuos e eficiencia enerxética.

En concreto, os autores detallan os subsectores incluídos da seguinte forma. Desde o lado da oferta, intégrano a manufactura de compoñentes electrónicos, circuitos, ordenadores e periféricos, equipos de telecomunicacións, instrumentos de medición e control, óptica, edición de software, servizos de telecomunicacións (cableadas, sen fíos, satelitais), programación e administración de sistemas electrónicos, procesamento e rexistro de datos e portais de internet.

Desde a demanda, teríamos a xestión e subministración de auga, tratamento e servizos de residuos, planificación e construción (edificios, vías, servizos públicos, pontes, túneles, portos, obras civís). Tal definición permite analizar esta industria non só como un motor económico, senón tamén como un axente clave que pode contribuír á transición ecolóxica ou, pola contra, xerar externalidades ambientais negativas.

A principal característica metodolóxica do artigo radica na utilización de matrices de insumo-producto (I-O), unha ferramenta amplamente utilizada para a análise de interrelacións sectoriais na economía. O I-O permite modelar fluxos de produción, consumo intermedio e final, e estimar o peso relativo de sectores en indicadores macroeconómicos clave como o Produto Interno Bruto (PIB), a formación bruta de capital, o emprego e as emisións, entre outros. En particular, a metodoloxía I-O permite simular escenarios nos que se estiman os impactos directos, indirectos e inducidos sobre tales variables. O efecto directo representa o impacto inmediato das actividades da industria; o indirecto, os efectos en sectores vinculados a ela como son os provedores e usuarios; e o inducido, os efectos derivados do aumento da demanda que resulta do incremento dos ingresos salariais nos sectores beneficiados. Os autores utilizan datos da oficina de estatísticas local (ELSTAT) e de Eurostat.

Os resultados suxiren un importante impacto económico das *smart cities* na economía grega. Por exemplo, estiman un efecto directo sobre o PIB de aproximadamente 4,67 mil millóns de euros, sendo o total (incluídos os efectos indirectos e inducidos) preto de 8,52 mil millóns de euros. A relación entre investimento en sectores *smart* e o PIB revela un multiplicador de 1,82, o que significa que cada euro investido xera case dous euros de actividade económica. Importantes efectos verifícanse tamén para o caso do emprego (de forma directa máis de 81 300 postos de traballo, chegando aos 158 500 se se consideran os efectos indirectos e inducidos) e no investimento en capital fixo (424 millóns de euros en investimento directo, cun total de 788 millóns).

Cabe resaltar que o impacto non é homoxéneo entre sectores: os maiores incentivos ao crecemento económico concéntranse en actividades inmobiliarias, manufactureiras, servizos científico-técnicos, comercio e finanzas, mentres que sectores primarios e extractivos apenas mostran impactos destacables.

Unha das contribucións máis novas do estudo é a integración da dimensión ambiental, centrada na pegada de emisións de CO₂, resultante da industria das *smart cities* e as súas cadeas de valor. Os principais resultados indican que o sector xera 8,480 quilotoneladas de CO₂-eq., principalmente vinculadas aos sectores de subministración de enerxía eléctrica (43,4%), manufactura de produtos minerais non metálicos (38,1%) e xestión de residuos (3,49%). A análise comparativa con outras industrias sitúa as *smart cities* entre aquelas de altas emisións.

Máis aló dos números, o artigo contribúe a varios debates de actualidade en teoría urbana, economía ecolóxica e política pública. Por exemplo, o traballo matiza considerablemente unha idea estendida que identifica automaticamente o concepto de *smart city* coa idea de desenvolvemento sustentable. En particular, os resultados indican que a pegada ecolóxica destas actividades pode ser considerable se non se adoptan mecanismos de transición verde, especialmente en sectores intensivos en enerxía e xestión de residuos.

Polo tanto, as políticas públicas teñen un papel crucial para aliñar as *smart cities* coa transición ecolóxica. Dado que a transición *smart* urbana non é neutra en materia ambiental, os autores sa-

lientan que é necesaria unha estratexia clara de descarbonización e optimización de recursos. Nese sentido, a investigación subliña a importancia de orientar investimentos cara a tecnoloxías limpas, a modernización da construción e a xestión eficiente de recursos, para garantir que as *smart cities* cumpran cos criterios de desenvolvemento sustentable. Por outra parte, dotalas de maior integración coas dimensións ambientais e sociais, así como a actualización permanente de datos e a calibración de modelos de seguimento será esencial para unha mellor xestión destas iniciativas.

Como valoración final, o artigo é unha achega útil para quen xestiona, estuda e diseña as cidades intelixentes. Proporciona evidencias relevantes e facilita un debate máis realista e estratéxico en torno á relación entre tecnoloxía, economía e ambiente en contextos urbanos modernos. En definitiva, constitúe unha guía eficaz para avaliar, examinar e intervir a transición *smart* en favor de modelos de desenvolvemento urbano sustentables.

Observatorio da Colaboración Público-Privada

INVESTIMENTO EN ENERXÍA DESCENTRALIZADA

- **Publicación:** «Decentralized Energy Investment: Leveraging Public-Private Partnerships and Digital Financial Instruments to Overcome Grid Instability in the U. S.», *World Journal of Advance Research and Reviews*, decembro do 2023. Artigo dispoñible en: <https://wjarr.com/sites/default/files/WJARR-2023-2518.pdf>
- **Autor:** **Busayo Omopariola**, licenciado en Contabilidade Aplicada pola Universidade Oxford Brookes e estudante de MBA na Universidade Cristiá de Texas.
- **Síntese:** **Isabel Bassas**, avogada de Empresas Distribuidoras de Enerxía Eléctrica (España / Dubai) e experta en Redes de Distribución Eléctrica.

SÍNTESE DA IDEA

Para garantir os obxectivos de transición enerxética requírese a estabilidade das redes de transporte e da distribución de enerxía eléctrica, así como a seguridade e a sustentabilidade enerxética. Para lograr estes obxectivos, en Estados Unidos apostouse por impulsar os sistemas de enerxía descentralizada; isto é, recursos renovables distribuídos, microrredes e solucións de almacenamento enerxético. Por outro lado, ademais dos retos tecnolóxicos asociados á transición enerxética, outro dos seus principais desafíos é a falta de mecanismos sustentables de financiamento, e é neste contexto no que as asociacións público-privadas (APP) poden desempeñar un papel crucial.

As asociacións público-privadas no sector enerxético foron clave nos Estados Unidos á hora de mobilizar recursos para proxectos de grande escala, cubrir déficits de financiamento e aproveitar a experiencia do sector privado para mellorar a eficiencia. Para poder atraer o capital privado e garantir a sustentabilidade financeira, combináronse incentivos gobernamentais, subvencións e mecanismos de reparto de riscos.

Primeiro: Os programas do Departamento de Enerxía dos Estados Unidos (US Department of Energy, DOE), que crearon á súa vez a Oficina de programas de Préstamos (Loan Programs Office, LPO) para concederlles financiamento a baixos tipos de xuro a proxectos de enerxías renovables e de modernización da rede eléctrica. Estes programas tiveron un impacto especialmente positivo en zonas rurais desatendidas.

Segundo: Empresas privadas e investidores institucionais están a realizar investimentos directos en microrredes, solar distribuído e sistemas de almacenamento. Progresivamente, firmas de capital risco e fondos enerxéticos tamén comezaron a financiar estes proxectos, unha vez recoñecido o potencial de xeración de ingresos a longo prazo e sustentabilidade.

Terceiro: Acordos de compra de enerxía (Power Purchase Agreements, PPA), ao permitirilles ás empresas vendérenlles enerxía directamente aos consumidores, reducindo a súa dependencia do financiamento público.

Cuarto: Proxectos financiados a través de tecnoloxía *blockchain*, como o proxecto Brooklyn Microgrid, que facilita o comercio enerxético entre iguais (*peer-to-peer*) entre residencias e empresas. Este proxecto, apoiado por colaboración público-privada, mellorou a resiliencia enerxética local e permitiu que os produtores xeren ingresos polo seu excedente eléctrico.

Quinto: Unha colaboración entre Tesla e o goberno do sur de Australia, para desenvolver un sistema de almacenamento con baterías a grande escala, mellorando significativamente a estabilidade da rede e a integración de enerxía renovable na rexión.

Non obstante, a escalabilidade destes proxectos segue sendo un desafío, porque para asegurar financiamento a longo prazo débese loitar contra a incerteza regulatoria e a volatilidade do mercado. Para conseguir un bo fin, propóñense estruturas financeiras como os bonos verdes, instrumentos financeiros dixitais e modelos de financiamento descentralizado. En definitiva, a través de APP perséguese reforzar as alianzas entre provedores tecnolóxicos, institucións financeiras e organismos públicos, o que permitiría así ampliar os proxectos de enerxía descentralizada.

En calquera caso, o éxito das APP en investimentos en enerxía descentralizada nos Estados Unidos depende en gran medida das políticas e marcos regulatorios existentes, que regulan o financiamento e o desenvolvemento de infraestruturas enerxéticas.

Desde os gobernos federais introducíronse varias políticas para fomentar a APP, como o Crédito Fiscal por Inversión (Investment Tax Credit) ou o Crédito Fiscal por Producción (Production Tax Credit), que fundamentalmente incentivaron investimentos en enerxía renovable. E, ademais, a nivel estatal, impulsáronse iniciativas como o Self-Generation Incentive Program (SGIP), que apoiou o crecemento da enerxía descentralizada.

Non obstante, estas medidas seguen enfrontándose a desafíos estruturais e de gobernanza. Neste sentido, conséntase que faltan marcos contractuais estandarizados para proxectos enerxéticos, o que xera inconsistencias na estruturación dos proxectos, a asignación de riscos e a responsabilidade financeira. A iso hai que engadir procesos de permisos complexos, regulación do uso do solo e requisitos de conexión á rede, que varían entre xurisdicións.

Para impulsar a eficiencia das APP e atraer investimento de forma sostida, propónse simplificar a tramitación dos permisos, axilizar os procedementos de aprobación e establecer marcos contractuais estandarizados no sector enerxético. Así mesmo, é fundamental introducir incentivos por resultados que premien os investidores privados por alcanzar obxectivos definidos de resiliencia enerxética e sustentabilidade. E, en paralelo, tamén se propón a integración de instrumentos financeiros dixitais dentro dos modelos de financiamento con APP, solucións como o *blockchain* e as finanzas descentralizadas, ademais de desenvolver ámbitos regulatorios de probas (*sandbox*) para probar a eficacia de solucións innovadoras de APP e finanzas dixitais no investimento enerxético descentralizado.

Por último, expónse unha comparativa dos modelos de investimento tradicionais *versus* os baseados en participación público-privada e instrumentos financeiros, atendendo a diversos criterios: fontes de financiamento, acceso ao capital, distribución do risco, flexibilidade do investimento, transparencia e seguridade, custos de transacción, liquidez dos mercados, cumprimento normativo, velocidade de mobilización de fondos, escalabilidade e innovación, e participación comunitaria.

Comentario

Este estudo analiza múltiples medidas de colaboración público-privada aplicadas nos Estados Unidos (e unha en Australia) para impulsar a transición enerxética sempre con estabilidade, seguridade e sustentabilidade do sistema. Os seus obxectivos coinciden plenamente cos obxectivos de transición enerxética establecidos pola Unión Europea e por España.

A respecto dos investimentos en redes de transporte e distribución de enerxía eléctrica, a súa análise desde a perspectiva española requiriría unha análise previa para contrastar as similitudes e

discrepancias na retribución da actividade de transporte e distribución de enerxía eléctrica; retribución regulada que establece unhas regras moi específicas de retribución ao investimento executado en instalacións de transporte e distribución.

En particular, no noso país, na colaboración público-privada dentro do sector enerxético, hai que referirse á incidencia que puideron chegar a ter as medidas do Real Decreto-lei 7/2025, de 24 de xuño, polo que se aprobaron medidas urxentes para o reforzo do sistema eléctrico, co obxectivo de reforzar o sistema eléctrico español tras o «cero de tensión» (o «apagón») do 28 de abril do 2025. Os obxectivos desta norma eran precisamente incrementar a resiliencia, a seguridade e a eficiencia do sistema eléctrico. Non obstante, o devandito decreto-lei non chegou a ser convalidado polo Congreso e as medidas adoptadas neste deixaron de ter efecto (Resolución do 22 de xullo do 2025, do Congreso dos Deputados, pola que se ordena a publicación do Acordo de derogación do Real Decreto-lei 7/2025, de 24 de xuño).

CARA A UNHA VIDA COLABORATIVA

- **Publicación:** «Together. Towards Collaborative Living», *TU Delft Open*, 2023. Disponible en: <https://books.open.tudelft.nl/home/catalog/book/113>
- **Autores:** **Darinka Czischke**, arquitecta e socióloga, é profesora na Facultade de Arquitectura e Ambiente Construído de TU Delft, ademais de liderar Co-Lab Research; **Marije Peute**, antropóloga investigadora na Universidade de Ámsterdam, e **Sara Brysch**, arquitecta e investigadora de Deseño Colaborativo.
- **Síntese:** **Montserrat Pareja-Eastaway**, doutora en Economía na Universitat de Barcelona.

SÍNTESE DA IDEA

Fronte aos límites do mercado e do Estado para responder á exclusión residencial, diversos grupos cidadáns están a desenvolver proxectos cooperativos, interxeracionais e ecolóxicos que reconfiguran a paisaxe institucional da vivenda en Europa. A vivenda colaborativa emerxe como unha forma de innovación social que pon en cuestión os modelos tradicionais de provisión e expón novas formas de gobernanza compartida.

Este estudo, coordinado por Darinka Czischke, Marije Peute e Sara Brysch, analiza as formas emerxentes de vivenda colaborativa en Europa e a súa relevancia como resposta ás crises contemporáneas de vivenda, cohesión social e sustentabilidade. A partir dunha metodoloxía que combina investigación académica, traballo de campo e colaboración con administracións locais, o *paper* propón unha nova mirada sobre a provisión de vivenda desde a acción colectiva e a súa articulación con actores públicos e privados. Esta recensión céntrase nas leccións que ofrece para pensar novas formas de colaboración público-privada (CPP) no eido da vivenda.

O enfoque baséase en varias ideas forza que percorren o texto de maneira transversal. En primeiro lugar, a vivenda colaborativa preséntase como unha forma habitacional que transcende tanto a propiedade individual coma a provisión estatal, articulando fórmulas colectivas de xestión e tenza que combinan elementos comúns, privados e públicos. En segundo lugar, identifica que as motivacións que impulsan estes modelos non son unicamente funcionais ou económicas, senón profundamente sociais, políticas e culturais: a busca de comunidade, o compromiso ambiental, o acceso xusto ao solo ou a emancipación de colectivos vulnerables son motores fundamentais.

Unha terceira clave consiste en mostrar que estas iniciativas non xorden no baleiro: necesitan marcos institucionais que as acompañen, ferramentas xurídicas innovadoras, acceso ao solo e dispositivos financeiros que recoñezan a súa especificidade. É precisamente aquí onde as administracións públicas teñen un papel crucial como mediadoras, facilitadoras e impulsoras. Outra idea esencial é que o escalado e replicabilidade destas experiencias require unha política pública que recoñeza a coprodución cidadá como lexítima e estrutural, e non como mera excepción. E, finalmente, propón entender a vivenda colaborativa como parte dunha transición maior cara a formas de habitabilidade máis sustentables, democráticas e resilientes, para situala no centro de debates máis amplos sobre xustiza espacial, dereito á cidade e transicións poscapitalistas.

De entre os casos reseñados destacan CALICO (Bruxelas), Le Village Vertical (Lyon), Knarrenhof (Países Baixos) ou Startblok (Ámsterdam). Estes exemplos ilustran distintas fórmulas de articulación entre actores públicos, cooperativas, fundacións, promotores sociais e grupos cidadáns. Todos eles comparten unha vocación transformadora e unha alta densidade de colaboración.

Desde a perspectiva da CPP, o libro ofrece valiosos ensinamentos: primeiro, mostra que o binarismo público/privado resulta insuficiente para describir a pluralidade de actores e escalas implicadas; segundo, pon en evidencia que a gobernanza compartida, cando está acompañada de vontade institucional, pode xerar solucións sustentables, adaptadas e lexitimadas; e terceiro, destaca o papel da planificación inclusiva e o acceso ao solo como condicións estruturais para que a CPP en vivenda sexa efectiva e non simbólica.

O enfoque proposto en *Together* complementábase ben con outras achegas que profundan nas dimensións clave da vivenda colaborativa que atravesan o libro. Por exemplo, Griffith, Jepma e Savini (2024) expoñen unha tipoloxía complexa, baseada en tres dimensións –arquitectura do espazo, encaixe institucional e organización interna–, que permite descompoñer a diversidade de experiencias analizadas no volume editado por Czischke (Griffith et al., 2024). A súa proposta destaca o papel central dos valores colectivos e a autoxestión na sustentabilidade destes modelos, así como a noción de «translegalidade», que remite a aquelas iniciativas habitacionais que, sen estaren plenamente recoñecidas legalmente, operan baixo réximes institucionais híbridos con apoio social e viabilidade demostrada. Esta categoría resulta especialmente útil para pensar formas emerxentes de colaboración público-privada que transcenden as fórmulas contractuais clásicas.

Por outro lado, no libro *Contemporary Co-housing in Europe* (Hagbert et al., 2020) podemos ver unha lectura crítica do *co-housing* como forma habitacional no contexto da gobernanza urbana avanzada liberal. Fronte a visións abstractas ou normativas, as súas contribucións subliñan o peso do contexto institucional, a traxectoria histórica (*path dependency*) e a densidade institucional (*institutional thickness*) na configuración destas experiencias. Esta mirada permite reinterpretar moitos dos casos analizados en *Together* desde unha perspectiva situada, e reforza a idea –tamén presente– de que a colaboración público-privada só pode consolidarse como estratexia efectiva se se articula con formas de gobernanza inclusivas, sensibles ao arraigo comunitario e comprometidas co valor público. O reto, como se suxire, é institucionalizar esta «terceira vía» sen perder a súa capacidade de transformación estrutural. No contexto español, *Together* constitúe una referencia ineludible para o debate sobre vivenda alcanzable e novos modelos de colaboración. As aprendizaxes de cidades como Bruxelas, Viena ou Ámsterdam poden inspirar políticas públicas que recoñezan a capacidade organizativa da sociedade civil e xeren marcos facilitadores para proxectos de cesión de uso, cooperativas, CLT ou promocións mixtas. Así, un caso paradigmático no contexto catalán é o da cooperativa de vivenda La Borda (Brysch et al., 2023; Cabré & Andrés, 2017; Girbés-Peco et al., 2020). Trátase dunha iniciativa xurdida desde o tecido veciñal, no marco do proceso de recuperación urbana de Can Batlló, que incorpora principios de autoxestión, sustentabilidade e cesión de uso como forma de garantir a alcanzabilidade a longo prazo. Inspirado no modelo dinamarqués Andel, o proxecto combina innovación xurídica, compromiso comunitario e colaboración co Concello de Barcelona a través do dereito de superficie. O seu desenvolvemento confirma a tese de *Together* en canto á importancia dos marcos institucionais habilitantes, pero tamén exemplifica como a innovación social pode emerxer desde a periferia institucional para xerar novas formas de CPP que integren o cooperativo, o común e o público.

En estreita sintonía con estas formulacións, Cabré Romans (2024) distingue entre modelos clásicos e fórmulas emerxentes de colaboración público-comunitaria, subliñando que, para ser efectivas e sustentables, as CPP deben estar ancoradas en marcos normativos claros, contar con instrumentos financeiros estables e recoñeceren o valor da gobernanza inclusiva (Cabré Romans, 2024). Incídese no necesario papel activo das administracións con entidades da economía social e solidaria na promoción de vivenda en cesión de uso, mostrando como a institucionalización desta alternativa pode escalar sen diluír a súa dimensión transformadora. Esta lectura

converxe co enfoque de *Together*, ao destacar que a lexitimidade, a proximidade e o arraigo comunitario son condicións necesarias para avanzar cara a formas de colaboración que xeren valor público máis aló da eficiencia.

Together. Towards Collaborative Living non é só un estudo sobre vivenda, senón sobre democracia urbana, transición ecolóxica e xustiza social. A súa mensaxe é clara: a vivenda colaborativa non é unha excepción alternativa, senón unha vía prometedora para repensar a cooperación público-privada desde unha perspectiva máis aberta, inclusiva e transformadora.

O PODER DA CPP NA CREAÇÃO DE MARCAS TERRITORIAIS

- **Publicación:** «Business Improvement Districts and Their Impact on Territorial Brands: A case Study Snalysis», en *Urban Izziv*, volume 35 (1), 2024, pp. 155-167. Dispoñible en: <https://www.jstor.org/stable/27324684?seq=1>
- **Autores:** **Giovana Goretti Feijó Almeida**, investigadora posdoutoral en Desenvolvemento Rexional no Instituto Politécnico de Leiria (Portugal); **Pedro Porfírio Coutinho Guimarães**, profesor na Facultade de Xeografía da Universidade de Lisboa; **Edson Modesto de Araújo Júnior**, profesor na Facultade de Ciencias Sociais da Universidade Federal de Rondônia (Brasil), e **Denis Alcides Rezende**, profesora de Xestión Urbana na Universidade Pontifícia Católica do Paraná.
- **Síntese:** **Daniel Santiago Marcos**, profesor lector de Dereito Financeiro e Tributario na Universitat de Girona.

SÍNTESE DA IDEA

A colaboración público-privada é clave para o desenvolvemento urbano, e os Business Improvement Districts (en adiante, BID) de Inglaterra son un estupendo exemplo. Estes BID utilizan a creación de marcas territoriais como unha estratexia para mellorar a economía urbana e diferenciarse doutras zonas comerciais. A través de campañas de marketing e a promoción da identidade do territorio, buscan atraer investimentos, mellorar a reputación e crear unha sensación de pertenza. En xeral, estes BID benefician a toda a cidade.

A finais da década do 1960, os comerciantes de Bloor Street West, en Toronto (Canadá), comezaron a experimentar unha caída na afluencia de clientes debido á substitución do tranvía, que circulaba pola vía pública e favorecía o fluxo de persoas cara aos comercios, por unha liña de metro que facilitaba o acceso directo á entrada e saída de persoas sen xerar unha interacción significativa coa zona comercial. En paralelo, a competencia intensificouse coa aparición de grandes centros comerciais (*malls*), o que xerou unha crecente preocupación no comercio local. Este contexto deu lugar, a principios da década do 1970, ao nacemento do primeiro BID.

Este BID representou a alianza dun grupo de comerciantes co obxectivo de desenvolver estratexias para atraer a clientela e evitar que a súa área comercial sufrise a temida degradación. Con este fin, propuxéronlle ao Concello de Toronto a implementación dunha contribución económica obrigatoria para todos os membros do BID, destinada a financiar proxectos que revitalizasen a zona comercial. Estes concibíronse como un servizo complementario, e non substitutivo, daqueles ofrecidos polo sector público. Coa aprobación da Ordenanza Municipal número 170-70, o Concello de Toronto deulle luz verde a ese primeiro BID en xaneiro do 1970.

Cincuenta anos despois, o éxito deste modelo organizativo baseado na colaboración público-privada provocou que empezase a expandirse, primeiro nos Estados Unidos e, pouco despois, en Europa, Australia, Nova Zelandia, Sudáfrica e o Xapón.

A literatura académica que abordou o estudo dos BID é interdisciplinaria; abrangue campos como a criminoloxía, a socioloxía e incluso foi vista desde unha perspectiva xurídico-tributaria, o que demostra o interese académico. Como se mencionou, a función dun BID céntrase nunha zona

xeográfica delimitada, onde un grupo de propietarios de negocios se asocia para recibir un conxunto de servizos complementarios, incluso reforzados, daqueles que presta a administración pública para o resto das áreas urbanas. Estes servizos inclúen desde a limpeza e embelecemento urbano até a seguridade, a organización de eventos e as campañas de márketing, todos eles baseados en valores comúns de limpeza, sustentabilidade e seguridade.

O estudo proposto polos autores analiza como un BID, no seu carácter de ente privado, potencia os seus obxectivos a través da colaboración pública, o que lle permite desenvolver unha marca territorial (*territorial brand*) como unha estratexia simbólica clave. Esta iniciativa non só impulsa a economía urbana, senón que tamén fortalece a identidade e diferenciación da zona fronte a outras áreas comerciais. A marca territorial permítelle ao BID demarcar o alcance da súa influencia e promover o sentido de pertenza a ese espazo. A diferenciación a través da marca territorial susténtase en intensas campañas de márketing, orientadas a mellorar a reputación e os produtos ofrecidos pola zona xeográfica en cuestión. O artigo enfócase en catro BID situados en Inglaterra: Manchester, Bristol, Leicester e Norwich, todas elas con máis de 100.000 habitantes, agás Norwich.

A marca territorial constrúese a partir dun logotipo que facilita a promoción do BID. Esta estratexia comercial complementábase con investimentos en infraestrutura dixital, sendo os sitios web unha das principais canles de comunicación para promocionar os BID. Neles, segundo os autores, destácanse os límites territoriais de cada área de influencia. O alcance destas accións varía en función do número de membros do BID e das redes establecidas entre os actores sociais involucrados. A publicidade asociada coa marca territorial comporta unha serie de promesas. No caso de Norwich, a marca territorial promete unha maior prosperidade para a cidade, mentres que en Bristol se transmite a idea dun lugar máis agradable e atractivo. Non obstante, os autores subliñan que para que tales promesas se materialicen deben observarse sinais claros de cambio, tales como melloras en infraestruturas, un reforzo de servizos específicos (por exemplo, a seguridade) e un aumento nas iniciativas de lecer.

A prominencia dun territorio sobre outro require de accións destinadas a convencer os actores locais de que un espazo xeográfico posúe unha identidade única que non pode ser replicada noutros lugares. O produto xerado será o resultado dunha coidadosa xestión da marca do lugar (*place brand*); un proceso que, como indican os autores, implica «esforzos planificados e intencionais que facilitan a formulación de estratexias que xeran relacións de poder sobre, en e máis aló do territorio». O obxectivo de todo iso, como se reiterou, non é só mellorar a economía da área, senón tamén posicionar esa zona xeográfica no mapa, atraendo futuros clientes e a persoas interesadas en establecer un proxecto de vida no BID ou nas súas proximidades.

A respecto da proximidade do BID, os autores destacan que a marca territorial non se limita ás vías públicas específicas dentro da área propia do BID, senón que máis ben reflicte unha visión do impacto que a marca territorial xera sobre un espazo moito máis amplo, expandíndose. Neste sentido, o estudo refírese aos «efectos multiplicadores» que xorden do proxecto de creación dunha identidade territorial. Tres dos catro BID mencionados (a excepción de Bristol) xa detallan no seu propio logotipo que a marca territorial non se centra exclusivamente nunha zona concreta, senón en toda a cidade.

As conclusións deste estudo proban que os BID son moito máis ca unha ferramenta de revitalización económica. En realidade, os BID que identificamos representan o éxito baseado na colaboración público-privada para revolucionar as cidades. A súa capacidade para construír marcas territoriais sólidas non só impulsa unha identidade e competitividade dunha zona, senón que tamén xera un impacto positivo en toda a cidade. A través de estratexias de comunicación e de márketing, os BID conectan as persoas cun territorio, atraendo investimento, turismo e incrementando as oportunidades que pode ofrecer dito lugar.

As experiencias internacionais descritas poden servir de inspiración en España, onde xa existe un marco normativo nesta liña. Cataluña foi unha comunidade pioneira coa aprobación da Lei 15/2020, do 22 de decembro, das áreas de promoción económica urbana. Posteriormente, tanto as illas Baleares coma Navarra desenvolveron tamén a súa propia lexislación neste campo. Este marco normativo autonómico ofrece unha base sólida para impulsar estratexias similares ás dos BID expostos, especialmente considerando o potencial do tecido urbano e comercial que pode chegar a ter o noso país coa axuda deste tipo de fórmulas de colaboración público-privada.

A CONFIGURACIÓN DA COLABORACIÓN PÚBLICO-PRIVADA EN ITALIA

- **Publicación:** «Il partenariato pubblico-privato: Le concessioni e la finanza di progetto», *Giornale di Diritto Amministrativo*, 3, 2023, p. 364.
- **Autora:** **Lavinia Zanghi Buffi**, avogada especializada en Dereito Público nun prestixioso despacho, ademais de colaboradora en revistas e vinculada a tarefas editoriais.
- **Síntese:** **M.ª Eugenia López Mora**, doutora e profesora asociada de Dereito Administrativo na Universitat de Barcelona e letrada da Generalitat de Catalunya.

SÍNTESE DA IDEA

Este traballo aborda os principais cambios acaecidos a raíz da aprobación do Código de Contratos Públicos italiano, regulado polo Decreto Legislativo do 31 de marzo do 2023, n.º 36, e, en especial, focalízase no Libro IV, dedicado ás asociacións público-privadas (APP). Baséase principalmente nas innovacións que se produciron en relación coa fase de planificación e avaliación dos proxectos, as relativas ao contrato de concesión e co financiamento de proxectos.

O Libro IV do último Código de Contratos Públicos do Goberno italiano está dedicado por completo ás APP, e aínda que xa advirte que non cambia radicalmente o marco regulatorio definido polo anterior Decreto Legislativo 50/2016, a nova regulación presenta suxestivos aspectos innovadores. Ditas reformas responden á necesidade de (1) definir políticas capaces de promover a recuperación económica e social tras a emerxencia pandémica da COVID-19; (2) respectar os prazos estritos para o financiamento dos proxectos incluídos no Plan Nacional de Recuperación e Resiliencia (PNRR), e (3) reorganizar os instrumentos de provisión das administracións públicas para a implementación de iniciativas de importancia estratéxica. Ao respecto, o estudo salienta que a APP é unha das ferramentas máis eficaces para acelerar e aumentar a eficiencia na consecución de obxectivos económico-industriais estratéxicos.

Entre os principios reitores e principais finalidades da reforma, a autora destaca a necesidade de racionalización e de simplificación, a ampliación de formas de APP, así como as relacionadas polo contrato de concesión –que é o centro da APP–, o financiamento de proxectos e o arrendamento financeiro de obras públicas ou de utilidade pública, co fin de que sexan atractivos para os investidores profesionais, para os operadores do mercado de obras públicas e de prestación de servizos prestados en réxime de concesión.

Para iso, o estudo parte das principais cuestións críticas que existían até o momento na utilización da APP, a saber: a natureza limitada dos estudos preliminares e de viabilidade das intervencións; a falta de competencias específicas por parte das estruturas administrativas e técnicas dos poderes adjudicadores, pouco especializadas nas complexas valoracións económico-financeiras, contractuais e de xestión inherentes a este método de funcionamento; os prazos procesuais incertos; a presión competitiva insuficiente; a complexidade e falta de flexibilidade dos procedementos de contratación e a inestabilidade do marco regulatorio e incerteza na distribución de riscos entre organismos públicos e privados.

Exposto o anterior, explica que a nova regulación da APP supón un cambio de perspectiva, con normas exhaustivas e autoinclusivas que melloran o marco xurídico e procuran que dito instru-

mento sexa máis atractivo aos ollos dos investidores. Así, a esencia da APP xa non se limita á cesión a un particular da construción, transformación, mantemento e xestión operativa dunha obra a cambio da súa dispoñibilidade, nin tampouco á súa explotación económica ou á prestación dun servizo relacionado co uso da propia obra, senón que se define como «operación económica», baseada nun contrato a longo prazo, dentro do cal o particular é responsable de executar e xestionar, baixo a asunción dun risco operacional, un proxecto, garantindo en maior medida a cobertura das necesidades financeiras relacionadas.

Prodúcese así unha revisión sistemática global e unha importante reorganización conceptual, na que adquire especial transcendencia o financiamento de proxectos, entendida como operación económica cuxo momento culminante típico –aínda que non necesariamente exclusivo– é a estipulación dun contrato de concesión.

Respecto á insuficiencia de actividades de planificación por parte das Administracións e a falta de especialización dos poderes adjudicadores –aspectos críticos que foron provocando a conseguinte debilidade das avaliacións de viabilidade dos proxectos–, incide no artigo 175.1 do Decreto Legislativo. Este precepto prevé un programa trienal de necesidades públicas susceptibles de ser satisfeitas mediante formas de APP, cuxas execucións (proxecto a proxecto) deben ir precedidas dunha nova «avaliación preliminar de conveniencia e viabilidade», á súa vez baseada na idoneidade do proxecto a financiar con recursos privados, nas condicións necesarias para optimizar a relación entre custos e beneficios, na asignación eficiente do risco operacional, na capacidade de xerar solucións innovadoras e na capacidade de endebedamento da institución e na dispoñibilidade de recursos no orzamento plurianual, tamén en comparación coa alternativa de adquisición. Con isto, entón, a autora expón se, a pesar das boas intencións do lexislador, poden correr o risco de verse frustradas polas capacidades limitadas do aparello administrativo competente, converténdose nunha nova carga procesual.

Igualmente, a respecto dos ditames preceptivos que se deben solicitar en proxectos de elevada contía económica, lamenta que queden fóra outros proxectos por razón da súa menor contía.

Noutra orde de consideracións, merecen especial referencia as reflexións sobre a configuración no Decreto Legislativo do concepto de «risco operacional», que abrangue tanto concesións «quentes» coma «frías»; a eliminación dun «teito» da contribución pública que obstaculizaba a cualificación como contrato de concesión, flexibilizando polo tanto o contrato de concesión; a previsión de que a contraprestación sexa proporcionada só en relación coa dispoñibilidade real da obra, xunto cun sistema de sancións que reduza ou cancele proporcionalmente esta tarifa en períodos de redución ou indispoñibilidade, redución ou non prestación de servizos ou en caso de non alcanzar a calidade e niveis cuantitativos do servizo asumido polo concesionario.

Do exposto, resulta de grande interese e utilidade práctica (i) a configuración e as cautelas coas que o Código dota a APP, especialmente desde o punto de vista previo de planificación e estudos preliminares, e a viabilidade para evitar problemas de gran calado na vida destas formas de colaboración; (ii) os aspectos que se prevén para que a transferencia do risco operacional sexa real e efectiva nos contratos de concesión, e (iii) que expresamente abrace os sectores fríos, pois tamén poden ser obxecto do contrato de concesión.

CONSTRUÍNDO FUTURO

Nesta páxina ofrecemos unha selección dos traballos xurdidos das distintas convocatorias competitivas do Observatorio Social da Fundación «la Caixa» e que poden resultar de especial interese para o mundo local.

MÁIS ALÁ DA «ESPAÑA BALEIRADA»: CAMBIO CLIMÁTICO, DESPOBOAMENTO E GLOBALIZACIÓN NAS ZONAS RURAIS

Sergio Villamayor-Tomas, Daniel Gaitán Cremaschi, Beatriz Pierri-Daunt, e Leticia Santos de Lima, Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA-UAB); Esteve Corbera, ICTA-UAB e Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA)

O cambio climático, o despoboamento e a globalización do comercio agrícola provocan vulnerabilidade. Este estudo analiza que zonas son as máis afectadas.

Artigo completo en:

<https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/es/-/mas-alla-de-la-espana-vaciada?ga=2.16474559.884756285.1743411955-327636685.1739448029>

ISOLAMENTO SOCIAL NA POBOACIÓN MOZA EN ESPAÑA: O VALOR DAS INTERACCIÓNS CARA A CARA

Joan M. Verd, Mireia Bolívar e Joan Rodríguez-Soler, Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball, Institut d'Estudis del Treball, Universitat Autònoma de Barcelona; Albert Navarro, Research Group on Psychosocial Risks, Organization of Work and Health, Institut d'Estudis del Treball, Universitat Autònoma de Barcelona

As interaccións online non suplen o valor das relacións cara a cara para brindar apoio emocional entre os mozos. De feito, é a falta de interaccións cara a cara a que realmente produce illamento social.

Artigo completo en:

<https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/es/-/aislamiento-social-jovenes?ga=2.112886925.884756285.1743411955-327636685.1739448029>

